

Pregledni članak

**SRBIJA I KOSOVO I METOHIJA: STANJE I ANALIZA
MAKROEKONOMSKIH INDIKATORA U PERIODU 2003-2017.
GODINA**

Gojko Rikalović*

rikgoj@ekof.bg.ac.rs

Dejan Molnar*

dejanmolnar@ekof.bg.ac.rs

Rezime:

U radu se pruža pregled ekonomskih kretanja u Srbiji i na Kosovu i Metohiji tokom poslednjih 20 godina. Analizira se stanje na bazi osnovnih makroekonomskih pokazatelja. Uporedno se razmatraju promene najvažnijih makroekonomskih indikatora za posmatrano razdoblje (2003-2017) u Srbiji (bez KIM) i na Kosovu i Metohiji. Osnovni cilj je da se dođe do objektivne ocene stanja i tendencija u ekonomskom razvoju KIM i naše zemlje u celini tokom prvih 20-ak godina ovog stoleća (pre i nakon proglašenja nezavisnosti tzv. države Kosovo*). Takođe, pruža se uvid u dostignuti stepen ekonomske razvijenosti i ostvareni nivo životnog standarda Srbije (bez KIM), KIM i naše zemlje u celini. Istraživanje je zasnovano na podacima iz baze Svetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda i drugih relevantnih međunarodnih izvora.

Ključne reči: makroekonomski indikatori, uporedna analiza, Srbija, Kosovo i Metohija.

---

* Ekonomski fakultet, Univerzitet u Beogradu

UVOD

U razdoblju nakon Drugog svetskog rata, pa do kraja postojanja jugoslavenske države, područje Kosova i Metohije je zaostajalo kako sa društvenog, tako i sa ekonomskog stanovišta. Do početka 70-ih godina 20. veka KIM je imalo status autonomne pokrajine Srbije, a ne konstitutivne jedinice Federacije. Ustavnim promenama iz 1974. godine područje Kosova i Metohije je steklo političku i ekonomsku autonomiju unutar Republike Srbije i direktnu predstavničku poziciju u vladi SFRJ. U stvari, pomenutom institucionalnom promenom pokrajina Kosovo i Metohija je dobila povlašćeni status, pošto je njena pozicija u Federaciji bila izjednačena sa republičkim pozicijama, dok je unutar Republike Srbije imala privilegovan položaj (kao i AP Vojvodina) u odnosu na ostali deo Republike.

Sa ekonomskog aspekta, KIM je bio najzaostaliји i najsiromašniji region u SFRJ, uprkos tome što su na tom području postojali značajni rudni i industrijski potencijali. Istovremeno, dugoročno posmatrano Pokrajina je u značajnoj meri zavisila od transfera iz federalnog budžeta. Krajem 70-ih i početkom 80-ih godina prošlog stoleća, jugoslovenska vlada je ponudila veću ekonomsku pomoć AP KIM, posebno, obimnijim ulaganjima u oblasti proizvodnje lignita i drugih mineralnih resursa¹. Ipak, bez obzira na te investicije nijedan ekonomski problem na KIM, niti tenzije između Pokrajine i Republike nisu mogli biti razrešeni tokom 80-ih godina. Sa stanovišta KIM izostanak značajnijeg ekonomskog napretka, odnosno bržeg dostizanja jugoslovenskog proseka u razvijenosti pojačavalo je političke tenzije, dok je za Srbiju veliki izazov predstavljalo pitanje kako velikim i neprekidnim fiskalnim transferima obezbediti ekonomsku održivost Pokrajine. U međuvremenu, izražena emigraciona kretanja stanovništva sa područja KIM u Nemačku i Švajcarsku su doprinela smanjivanju socijalnih tenzija i pritisaka na tržištu rada.

Politički motivisanim, na etničkoj osnovi, štrajkom glađu rudara u Trepči početkom 1989. godine intenzivirana je borba Albanaca za političkim samoodređenjem Kosova i Metohije u pravcu stvaranja njihove samostalne države. To je kulminiralo ratnim dešavanjima na tom području tokom 1998-1999. godine, kao i NATO bombardovanjem Srbije (1999).

Prvu deceniju 21. stoleća na području KIM karakterišu postkonfliktni procesi, obnova i prisustvo međunarodnih snaga i činilaca. Naime, formalno

---

¹ Pond (1981).

okončanje ratnih aktivnosti i bombardovanja je nastupilo 10. juna 1999. godine usvajanjem Rezolucije Saveta bezbednosti UN 1244, kojom je KIM potpalo pod administraciju UN. Ratne okolnosti su dovele do svojevrsne humanitarne krize budući da je oko 13 hiljada ljudi izgubilo život, da je više stotina hiljada njih napuštalo svoja prebivališta usled bombardovanja i oružanih sukoba, dok je značajan deo fizičke infrastrukture bio uništen.

Skupština Kosova² je 17. februara 2008. godine na nelegalan i nelegitiman način proglasila nezavisnost od Srbije. Do septembra 2015. godine Kosovo* je priznalo 113 zemalja članica UN, od čega 23 države članice EU. Naša zemlja, međutim, ne priznaje tzv. kosovsku nezavisnost, što je glavna prepreka za učlanjenje Kosova* u Ujedinjene nacije i neke druge značajne međunarodne organizacije. Kosovo* je danas potencijalni kandidat za članstvo u EU, pošto su 2013. godine otvoreni pregovori. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) Kosova* sa EU, kao prvi formalni korak ka eventualnom članstvu, iniciran je jula 2014., potpisan je oktobra 2015., dok se sa njegovom implementacijom započelo aprila 2016. godine. Ipak, nedefinisan status Kosova* predstavlja ključnu prepreku za postizanje ciljeva političke integracije i društveno-ekonomskog razvoja Srbije i KIM.

Od samoproglašenja tzv. nezavisnosti privreda Kosova* je beležila bolje rezultate od susjednih zemalja na području Zapadnog Balkana. Relativno dobre performanse u pogledu rasta tokom razdoblja 2008-2015. godina duguju se, pre svega, podršci međunarodne zajednice i brojnoj dijaspori, odnosno doznakama iz inostranstva³. Tome je doprinela i činjenica da su posledice svetske ekonomske krize po privredu Kosova* bile manje nego u slučaju nekih drugih zemalja iz okruženja, zbog toga što su njegove finansijske i trgovinske veze sa evro zonom slabije i što su doznake velike. Pri tome, ekonomski rast ostvaren na području Kosova* je bio inkluzivnog karaktera budući da je doprinio smanjenju siromaštva, odnosno povećanju dohotka 40% najsiromašnijih na lestvici. U periodu od 2006. do 2011. godine, per capita potrošnja 40 odsto stanovništva koje se nalazi u donjem delu lestvice rasla je po stopi od 3,9 odsto godišnje, u poređenju sa rastom potrošnje od 2,4 odsto godišnje onih koji spadaju u gornjih 60 odsto. Rast potrošnje po stanovniku

---

² Ovaj naziv je bez prejudiciranja statusa i u skladu je sa Rezolucijom Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija 1244 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o deklaraciji o nezavisnosti Kosova.“ (videti: <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/index.php?id=168200>, pristup: 10.04.2019.).

³ O značaju doznaka za privredni rast na području Kosova* više videti: Zogjani and Badivuku-Pantina (2014) i UNDP (2010).

bio je najveći u nasiromašnijem kvintilu. Stopa siromaštva, merena u odnosu na nacionalnu liniju siromaštva, kretala se u rasponu od 35 do 45 procenata pre proglašenja tzv. nezavisnosti, dok se do 2011. godine spustila na oko 30 procenata. Ipak, područje Kosova* još uvek spada u najsiromašnije oblasti u Evropi, pošto BDP per capita dostiže tek 11 odsto EU proseka.

Najveći deo ostvarenog ekonomskog rasta zasnovan je na potrošnji. Pri tome, i privatna i javna potrošnja su stabilne nakon 2008. godine. Važnu ulogu u dinamiziranju ekonomskog rasta su imale privatne i javne investicije, koje, međutim, posle 2008. godine imaju opadajući trend. To se posebno odnosi na investicije iz privatnih izvora, koje nakon dostizanja svog maksimuma od oko 20 odsto BDP-a u 2011. godine beleže izraženu kontrakciju. Ono što je verovatno doprinelo da privredna dinamika bude sporija jeste i pad priliva stranih direktnih investicija tokom perioda 2007-2017. godina⁴. Javne investicije su posle povećanja 2008. i 2010. godine stabilne i neutrališu smanjivanje privatnih. Što se tiče međunarodne razmene, područje Kosova* je veoma zavisno od uvoza, dok su izvozni potencijali mali⁵. Osim toga, važan segment privrede Kosova je i neformalan sektor – procenjuje se da na području Kosova obim neformalne (sive) ekonomije iznosi u proseku oko 25–33% BDP-a⁶.

Visoka stopa rasta stanovništva kombinovana sa izraženim emigracionim pritiscima stvara specifične demografske izazove. Na području Kosova* ima oko 1,8 miliona stanovnika prosečne starosti 26 godina, od čega je oko 38 odsto populacije mlađe od 19 godina. Relativno mlado stanovništvo na ovom području predstavlja ogroman potencijal i resurs za budući prosperitet. Međutim, to može biti i veliki rizik u slučaju rastućih društvenih i političkih tenzija i nestabilnosti, ukoliko se razvojni procesi i percepcija ekonomskih perspektiva pogoršaju. Trenutno je stopa participacije mladih u kontingentu radne snage oko 50 odsto, a stopa nezaposlenosti mladih je dva puta veća od nacionalnog proseka⁷. Ovakvoj situaciji je u velikoj meri doprineo i neadekvatan proces privatizacije⁸.

Činjenica da su prirodni i izgrađeni potencijali na području Kosova i Metohije izvan naše jurisdikcije, kao i stopocentno povećanje taksi na uvoz

---

⁴ Više videti u: Badivuku-Pantina and Zogjani (2015) i Thaçi and Rushiti (2018).

⁵ Više videti u: Topxhiu and Krasniqi (2011).

⁶ Videti: Skenderi et al. (2017).

⁷ U Uvodu su korišćeni podaci iz dokumenta World Bank (2017).

⁸ Više o privatizaciji društvenih preduzeća na Kosovu i Metohiji videti u: Давидовић, С. и др. (2018).

robe sa prostora Srbije i BiH mogu predstavljati (i već predstavljaju) prepreke za ubrzanje razvoja u celom regionu.

1. SRBIJA (BEZ KIM) I KOSOVO I METOHIJA: UPOREDNA ANALIZA OSNOVNIH MAKROEKONOMSKIH INDIKATORA

Tabela 1. pruža pregled nekih važnijih ekonomskih indikatora na prostoru Srbije i Kosova i Metohije. Ovaj tabelarni pregled je sačinjen na osnovu podataka iz baze Svetske banke⁹. Posmatra se period od 2003. do 2017. godine, pri čemu brojke u tabeli predstavljaju aritmetičke proseke godišnjih vrednosti odgovarajućih podataka Svetske banke. Posmatrano razdoblje je podeljeno na dva perioda: prvi, 2003-2008. godina (period koji prethodi proglašenju nezavisnosti tzv. Republike Kosovo*) i drugi, nakon tog nelegalnog osamostaljenja (2009-2017).

Područje Kosova i Metohije obuhvata oko 12,3% ukupne površine naše zemlje. Pri tome, udeo poljoprivrednog zemljišta u ukupnoj površini KIM dostiže 52,4%, od čega se nešto više od polovine odnosi na obradivo (tj. 0,17 hektara po stanovniku, što je oko dva puta manje nego u Srbiji bez KIM).

Petnaestogodišnji prosek (2003-2017) bruto domaćeg proizvoda po stanovniku na području Kosova i Metohije iznosio je 3.293 dolara, a na prostoru Srbije (bez KIM) 5.283 dolara, odnosno prosečni godišnji rast pomenutog indikatora u Srbiji (bez KIM) dostizao je 3,1%, a na KIM 3,54%. U periodu koji prethodi proglašenju tzv. Republike Kosovo* (2003-2008) na prostoru Srbije (bez KIM) ostvaren je za oko 2/5 brži rast BDP-a po stanovniku nego na području KIM, a u razdoblju koje sledi (2009-2017) čak za 2/3 sporiji. Zapaža se, međutim, da je prosečan rast bruto nacionalnog dohotka u razdoblju 2009-2017. god. na području KIM 3,4%, dok istovremeno na prostoru Srbije (bez KIM) ovaj pokazatelj beleži negativnu vrednost (-0,1%). Prethodni pokazatelj u per capita izrazu u Srbiji (bez KIM) prevazilazi onaj na KIM za oko 25% u prvom periodu (2003-2008), dok u drugom razdoblju (2009-2017) on zaostaje čak za 86% u odnosu na Kosovo i Metohiju. Interesantno je da je prosek bruto nacionalnog dohotka po stanovniku kod nas (Srbija bez KIM) i za posmatrani period, kao i za navedene potperiode manji od proseka BDP-a per capita, dok je na području KIM sasvim obrnuto (npr. za ukupno razdoblje 2003-2017. odnos BND per capita: BDP po stanovniku je 1,08).

---

⁹ Šira lista ekonomskih, socijalnih, demografskih i ekoloških indikatora sačinjena na bazi istog izvora data je u: Рикаловић и Молнар (2019а), стр. 31-34.

Tabela 1. Osnovni makroekonomski pokazatelji Srbije (bez KIM) i Kosova i Metohije (2003–2017).

	KOSOVO I METOHIJA			SRBIJA (BEZ KOSOVA I METOHIJE)		
	Prosek 2003-2017. god.	Prosek 2003-2008. god.	Prosek 2009-2017. god.	Prosek 2003-2017. god.	Prosek 2003-2008. god.	Prosek 2009-2017. god.
ODABRANI OPŠTI POKAZATELJI						
Površina teritorije (km ²)	10,887	10,887	10,887	77,474	77,474	77,474
Obradivo zemljište (% površine zemljišta)	27,56	27,56	/	29,86	30,01	29,81
Obradivo zemljište (hektara po glavi stanovnika)	0,17	0,17	/	0,36	0,36	0,36
Poljoprivredno zemljište (% površine zemljišta)	52,36	52,36	/	40,17	40,83	39,93
EKONOMSKI POKAZATELJI						
Spoljnotrgovinski bilans razmene dobara i usluga (% BDP-a)	-31,75	-36,32	-30,23	-16,28	-22,28	-12,28
Uvoz dobara i usluga (% BDP-a)	52,07	50,91	52,45	51,31	49,12	52,77
Bruto investicije (% BDP-a)	28,79	27,55	29,33	22,29	26,87	19,23
Bruto fiksne investicije (% BDP-a)	25,70	23,34	26,75	19,80	21,89	18,40
Bruto fiksne investicije, privatni sektor (% BDP-a)	17,46	17,01	17,61	16,39	20,88	15,40
Izvoz dobara i usluga (% BDP-a)	20,31	14,59	22,22	35,03	26,84	40,49
Bruto nacionalna potrošnja (% BDP-a)	131,75	136,32	130,23	116,28	122,28	112,28
Izdaci za finalnu potrošnju (% BDP-a)	102,79	108,47	100,90	93,99	95,41	93,05
Doznake, prijem (% BDP-a)	16,61	18,41	15,61	8,95	8,27	9,10

Strane direktne investicije, neto priliv (% BDP-a)	6,11	7,21	5,50	6,88	8,32	5,93
Izvoz IKT usluga (% ukupnog izvoza usluga)	14,07	12,44	14,97	11,35	6,25	12,49
Bilans tekućeg računa (% BDP-a)	-8,62	-9,70	-8,02	-9,24	-20,03	-6,84
Strane direktne investicije, neto odliv (% BDP-a)	0,47	0,36	0,50	0,78	1,50	0,62
Izdaci za vojsku (% BDP-a)	0,60	0,02	0,68	2,28	2,63	2,05
Trgovina uslugama (% BDP-a)	22,41	18,08	24,81	19,84	16,74	20,53
Ukupna poreska stopa (% komercijalnih profita)	16,96	/	16,96	32,42	30,48	33,29
Porezi i doprinosi po osnovu rada (% komercijalnih profita)	5,60	/	5,60	20,20	20,20	20,20
Plaćene kamate na spoljni dug (% bruto nacionalnog dohotka)	0,47	0,14	0,60	2,29	1,84	2,59
Proizvedena koja se takmiče sa neregistrovanim preduzećima (%)	64,85	/	64,85	45,55	/	45,55
Kratkoročni dug (% ukupnog spoljnog duga)	22,67	8,94	32,97	7,82	12,85	4,46
Iznos spoljnog duga (% bruto nacionalnog dohotka)	23,59	8,15	29,38	75,27	64,18	82,67
Nezaposlenost, ukupna (% ukupne radne snage; nacionalna procena)	40,13	44,92	34,38	18,50	17,86	18,93

Nezaposlenost mladih, ukupna (% ukupne radne snage 15-24; nacionalna procena)	56,60	/	56,60	43,96	43,65	44,10
Bruto srednja (% BDP-a)	20,65	17,62	21,66	12,54	11,35	12,81
Bruto nacionalni dohodak po stanovniku, PPP (u "međunarodnim" dolarima po stalnim cenama iz 2011)	8.527,21	7.593,21	8.838,54	11.994,11	11.034,35	12.633,95
Bruto nacionalni dohodak po stanovniku, PPP (u "međunarodnim" dolarima, tekuće cene)	8.650,00	7.143,33	9.152,22	11.450,67	9.178,33	12.965,56
Bruto nacionalni dohodak po stanovniku, rast (godišnja stopa rasta u %)	3,18	4,68	2,84	2,56	5,79	0,41
Bruto nacionalni dohodak po stanovniku (stalne cene u dolarima iz 2010)	3.540,51	3.152,71	3.669,78	5.114,37	4.705,12	5.387,20
Domaći krediti dati privatnom sektoru (% BDP-a)	29,29	20,40	35,96	38,32	28,07	45,16
Inflacija, potrošačke cene (godišnji %)	1,69	1,80	1,61	7,71	11,26	5,35
Odnos broja zaposlenih i broja stanovnika, 15+ (%) (nacionalna procena)	25,75	26,75	24,75	41,01	42,24	40,46
Usluge, dodata vrednost (% BDP-a)	47,98	51,25	46,89	49,89	49,01	50,48
Industrija (uključujući građevinarstvo), dodata vrednost (% BDP-a)	22,75	19,73	23,76	25,11	24,80	25,32

Prerađivačka industrija, dodata vrednost (% BDP-a)	10,85	10,20	11,07	14,86	14,68	14,99
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, dodata vrednost (% BDP-a)	12,21	13,27	11,86	8,50	9,93	7,55
Bruto nacionalni dohodak, rast (godišnji %)	3,77	5,53	3,37	2,12	5,44	-0,10
BDP po stanovniku, PPP (u "međunarodnim" dolarima po stalnim cenama iz 2011)	7.929,98	6.840,44	8.656,33	12.386,36	11.203,69	13.174,80
BDP po stanovniku, rast (godišnji %)	3,54	4,39	2,98	3,06	6,21	0,96
BDP po stanovniku (u dolarima, stalne cene iz 2010)	3.293,32	2.840,84	3.594,98	5.283,20	4.778,75	5.619,50
BDP, PPP (u "međunarodnim" dolarima po stalnim cenama iz 2011)	14.078.701.117	11.766.810.744	15.619.961.365	85.741.960.516	69.167.085.344	96.791.877.298
BDP, rast (godišnji %)	4,05	4,84	3,51	2,61	5,86	0,45

Izvor: kalkulacije autora na bazi podataka Sveske banke - <https://data.worldbank.org/> (pristup: 10. 11. 2018).

Stopa ukupnih bruto investicija kod nas zaostaje u odnosu na područje KIM u posmatranom razdoblju. Pri tome, udeo javnih investicija u BDP-u kod nas takođe zaostaje u odnosu na KIM. Prosečna godišnja stopa privatnih bruto fiksnih investicija u Srbiji (bez KIM) opada u drugom periodu u odnosu na prvi i to za čak 5,5 p.p, dok je na KIM prisutno povećanje za 0,6 p.p. Neto priliv SDI izražen kao procenat BDP-a u našoj zemlji je u celom periodu iznad nivoa koji beleži KIM. U prvom potperiodu (2003-2008) kod nas je ovaj pokazatelj bio veći za 15%, a u drugom razdoblju (2009-2017) tek za 8%. Pri tome, dotok finansijskih sredstava iz inostranstva na području KIM u velikoj meri je zasnovan na prilivu privatnih doznaka. Naime, njihov udeo u BDP-u na KIM je u odnosu na Srbiju (bez KIM) 2,22:1 u prvom potperiodu, 1,72:1 u drugom, te 1,85:1 za celo razdoblje.

U oba slučaja postoji deficit kako u spoljnotrgovinskom, tako i u bilansu tekućih transakcija. Pri tome, prosečno učešće trgovinskog deficita u BDP-u izrazito je visoko u slučaju KIM, prevashodno zbog visoke uvozne zavisnosti. Deficit tekućeg računa (izražen kao % BDP-a) u prvom potperiodu u Srbiji (bez KIM) znatno prevazilazi taj indikator za KIM (20,03% : 9,7%).

Stepen spoljne zaduženosti, meren kao udeo spoljnog duga u BND-u (prosek za period 2003-2017 je), je znatno viši kod nas u odnosu na KIM (75,3% prema 23,6%).

Ukupna poreska stopa izražena kao procenat komercijalnih profita je u Srbiji (bez KIM) znatno veća u poređenju sa KIM (32,4% : 17,0%). Važno je istaći činjenicu da su porezi i doprinosi po osnovu rada (izraženi kao % komercijalnih profita) gotovo 4 puta veći kod nas nego na KIM.

U periodu nakon jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova* evidentno je povećanje prosečnih izdataka za vojsku (mereno njihovim učešćem u BDP-u) od oko 35 puta na ovom području - sa 0,02% BDP-a pre tzv. proglašenja, na 0,68% BDP-a posle njega. Pri tome, u istim intervalima kod nas se pomenuti udeo smanjuje.

Stopa nezaposlenosti (ukupna) u proseku je za ceo period (2003-2017) na području KIM veća za oko 2,2 puta nego kod nas, odnosno u slučaju starosne grupe 15-24 godine taj odnos je 1,3:1.

Zapaža se da je u privrednoj strukturi na području KIM u većoj meri zastupljen primarni sektor u poređenju za ostalim delom naše zemlje, dok KIM zaostaje u pogledu učešća prerađivačke industrije u kreiranju BDP-a.

2. KOLIKI SU I KAKVI STEPEN EKONOMSKE RAZVIJENOSTI I NIVO ŽIVOTNOG STANDARDA KOSOVA I METOHIJE I NAŠE ZEMLJE U CELINI?

Ekonomski razvoj je važan makroekonomski fenomen koji se u jednoj zemlji događa kada se ekonomsko blagostanje njenih građana povećava na održiv način. Poboljšanju životnog standarda, usled različitih kratkoročnih fluktuacija znatno doprinose ekonomsko-političke mere koje makar i delimično utiču na stopu dugoročnog privrednog rasta. U narednoj Tabeli 2. daju se podaci koji na veoma upečatljiv način pokazuju mogućnosti naše zemlje (Srbije ukupno, Srbije bez KIM i KIM) za uvećavanje ekonomskog i društvenog blagostanja. U tom pogledu valja obratiti pažnju na razlike u dinamici rasta privrede i kretanja stanovništva, jer samo u jednoj generaciji tj. za oko 30-35 godina (period 2003-2035.g.) mogu nastati i/ili produbiti se dramatične razlike u pogledu nivoa ekonomske razvijenosti i životnog standarda. Podsećamo da i posle promena iz 2000. godine okolnosti u kojima se odvija privredni život na području naše zemlje nisu naročito stimulativne (krizno ekonomsko nasleđe iz prošlosti, osamostaljenje Crne Gore i proglašenje tzv. nezavisnosti Kosova*, negativni populacioni fenomeni, efekti svetske migracione krize, energetske konflikti na relaciji Rusija – EU, usporavanje procesa integrisanja Zapadnog Balkana u EU, političke tenzije u bližem okruženju koje se reperkutuju na našu zemlju, politički pritisci tzv. međunarodne zajednice na nas itd). Pored toga, dinamiziranje ekonomskog razvoja Srbije je determinisano stvaranjem institucionalnog ambijenta kompatibilnog sa sistemskim i ekonomsko-političkim rešenjima evropskih tržišnih ekonomija.

U narednoj tabeli (Tabeli 2.) dati su podaci o kretanju vrednosti agregatnog BDP-a (nominalnog i realnog), broja stanovnika i BDP-a per capita na posmatranoj teritoriji u izabranim godinama (2003, 2008 i 2017). Do veličine ukupnog bruto domaćeg proizvoda Srbije (uključujući i KIM) došli smo na jedan relativno simplifikovan (uprošćen) način sabirajući vrednosti tog agregata sadržanog u bazi podataka Svetske banke za područje Srbije (bez KIM) i Kosova*. Naravno, ovde treba razumeti da bi se integrisanjem ovih teritorija ostvario i veći efekat na obim BDP-a zbog sinergetskih i drugih pozitivnih integracionih efekata, ali za potrebe ovog istraživanja dovoljan je u ovaj pristup koji to ne obuhvata.

Nivo ekonomske razvijenosti će se pratiti na osnovu kretanja realnog BDP-a po stanovniku (izraženog u dolarima, u stalnim cenama iz 2010. g.). Što se tiče nivoa životnog standarda, koristiće se podaci o BDP-u po stanovniku iskazanom u dolarima u standardima PPP («međunarodni» dolari iz 2011. godine).

Polazeći od podataka iz Tabele 2. može se utvrditi da područje KIM dostiže nivo razvijenosti Srbije (bez KIM) od 64% (2003. g.), 57% (2008. g.) i 68% (2017. g.). Kada bi Kosovo i Metohija i Srbija (bez KIM) bili zajedno, tada bi područje naše južne pokrajine dostiglo nivo razvijenosti takve zajednice od 68% (2003. g.), 62% (2008. g.) i 73% (2017. g.). Iz ovih činjenica sledi da bi za Kosovo* bilo ekonomski probitačnije da bude u zajednici sa Srbijom, jer njegov (usled odvojenosti) izgubljeni BDP po stanovniku iznosi 1.187 (2003.g.), 1.926 (2008.g.) i 1.527 dolara 2017. godine.

Jaz u nivou životnog standarda merenog nominalnim BDP-om po stanovniku (u međunarodnim tekućim dolarima) stanovnika Kosova* u odnosu na prosečni nivo koji bi imali žitelji zajednice Srbije (bez KIM) i KIM iznosi 24 procentna poena u 2003. godini, 35 u 2008. godini i 26 poena u 2017. godini. To recimo znači da su tokom 2017. godine stanovnici Kosova* mogli raspolagati sa čak 3.707 dolara više, odnosno oni su bili uskraćeni sa 3.791 dolar u 2008., tj. sa 1.647 dolara 2003. godine. Konstatujemo da su sa stanovišta kvaliteta životnog standarda na Kosovu* propuštene mogućnosti za bolji život građana¹⁰.

---

¹⁰ Detaljnije o nepovoljnim efektima ekonomske samostalnosti Kosova* usled njegovog zaostajanja sa stanovišta nivoa životnog standarda i privredne razvijenosti u odnosu na Srbiju videti u: Rikalović and Molnar (2019b), str. 14-17.

Tabela 2. Nivo razvijenosti i nivo životnog standarda (2003-2017) Srbije, Srbije bez KIM i KIM

	2003. godina		
	Srbija (bez KIM)	Kosovo i Metohija	Srbija UKUPNO
Ukupan BDP (u milijardama dolara, stalne cene iz 2010.)	30,06	4,36	34,42
Ukupan BDP, PPP (u mlrd. "međunarodnih" dolara po stalnim cenama iz 2011.)	70,04	10,5	80,98
Ukupan BDP, PPP (u mlrd. "međunarodnih" dolara, tekuće cene)	53,84	8,82	62,66
BDP po stanovniku (u dolarima, stalne cene iz 2010.)	4.018	2.560	3.748
BDP po stanovniku, PPP (u "međunarodnim" dolarima, stalne cene iz 2011.)	9.421	6.165	8.817
BDP po stanovniku, PPP (u "međunarodnim" dolarima, tekuće cene)	7.198	5.175	6.823
Broj stanovnika	7.480.591	1.703.466	9.184.057

	2008. godina		
	Srbija (bez KIM)	Kosovo i Metohija	Srbija UKUPNO
Ukupan BDP (u milijardama dolara, stalne cene iz 2010.)	40,49	5,46	45,95
Ukupan BDP, PPP (u mlrd. "međunarodnih" dolara po stalnim cenama iz 2011.)	94,93	13,15	108,08
Ukupan BDP, PPP (u mlrd. "međunarodnih" dolara, tekuće cene)	87,63	12,63	100,26
BDP po stanovniku (u dolarima, stalne cene iz 2010.)	5.509	3.125	5.051
BDP po stanovniku, PPP (u "međunarodnim" dolarima, stalne cene iz 2011.)	12.915	7.525	11.879
BDP po stanovniku, PPP (u "međunarodnim" dolarima, tekuće cene)	11.922	7.228	11.020
Broj stanovnika	7.350.222	1.747.383	9.097.605

	2017. godina		
	Srbija (bez KIM)	Kosovo i Metohija	Srbija UKUPNO
Ukupan BDP (u milijardama dolara, stalne cene iz 2010.)	42,08	7,45	49,53
Ukupan BDP, PPP (u mlrd. "međunarodnih" dolara po stalnim cenama iz 2011.)	98,65	17,93	116,58
Ukupan BDP, PPP (u mlrd. "međunarodnih" dolara, tekuće cene)	108,35	19,69	128,03
BDP po stanovniku (u dolarima, stalne cene iz 2010.)	5.993	4.068	5.595
BDP po stanovniku, PPP (u "međunarodnim" dolarima, stalne cene iz 2011.)	14.048	9.796	13.169
BDP po stanovniku, PPP (u "međunarodnim" dolarima, tekuće cene)	15.429	10.754	14.462
Broj stanovnika	7.022.268	1.830.700	8.852.968

Izvor: kalkulacije autora na bazi podataka Svetske banke - <https://data.worldbank.org/> (pristup: 10. 11. 2018).

ZAKLJUČAK

Pravni okvir unutar kojeg je moguće rešavati pitanje statusa KIM čine Ustav Republike Srbije, Rezolucija 1244 SB UN i Briselski sporazum. Stoga, rešavanje kosovskog pitanja se „odigrava“ pod okriljem UN i uz učešće drugih relevantnih međunarodnih činilaca. Bez ikakvih vremenskih i konceptualnih prepreka rešenje se mora tražiti u povoljnijim geopolitičkim okolnostima i u okvirima scenarija koji podrazumeva stepen autonomije koji prihvata albanska zajednica unutar države Srbije.

Puna nezavisnost Kosova* je u političkom pogledu neizvodljiva bez pristanka Srbije. Takođe, ekonomska održivost pomenute nezavisnosti je pod znakom pitanja i zbog nedovoljne ekonomske aktivnosti, niske industrijske proizvodnje, neadekvatnog procesa privatizacije, visoke uvozne zavisnosti, slabih izvoznih performansi, izražene zavisnosti od finansijske pomoći i doznaka iz inostranstva, niskog priliva SDI, zaostajanja privatnih investicija, visoke zastupljenosti korupcije, nepostojanja pravne države, prisustva organizovanog kriminala, opasnosti od jačanja emigracionih procesa, loših uslova za zapošljavanje mladih, te nepovoljnog stanja u domenu društvene infrastrukture itd.

Pošto je javni sektor relativno mali (28 odsto BDP-a), dok je nivo javnih investicija visok (2,5 puta više nego susedne države), efikasnost i adekvatno određivanje prioriteta u domenu javne potrošnje su ključni za održivi rast i prosperitet Kosova*.

Iako se privreda Kosova* transformisala od krhke i lomljive, postkonfliktne, sa niskim nivoom dohotka u ekonomiju nižeg srednjeg dohotka sa relativno funkcionalnim tržišnim sistemom, nerešen status ovog entiteta, tinjajuće tenzije i naleti nasilja, slaba implementacija vladavine prava, visok nivo siive ekonomije i nestabilna politička situacija predstavljaju glavne prepreke za postizanje političke integracije i društveno-ekonomskog razvoja.

Isto tako, iako mlada populacija predstavlja važan resurs, to ujedno može biti i veliki nedostatak. U uslovima kada ne postoje odgovarajuće mogućnosti za zapošljavanje mladih, zatim stimulativan poslovni ambijent za razvoj preduzetništva mladih, kada su prisutni dokolica i dosada i opšte nezadovoljstvo perspektivom, a u kombinaciji sa etničkom podeljenošću, prevodi mlade u potencijalnu opasnost po stabilnost i rast. Anketa o radnoj snazi koja je sprovedena na području Kosova* 2015. godine ukazuje na to da približno jedna trećina (31,4%) mladih nije obuhvaćeno niti procesom

edukacije i treninga, niti su zaposleni. Među stanovništvom uzrasta 15-24 godine starosti, stopa nezaposlenosti je 2018. godine (prema ARS) iznosila čak 55,4%. Prema rezultatima ARS-a, u 2018. godini ukupna stopa nezaposlenosti iznosila je 29,6%, pri čemu je nezaposlenost izraženija kod žena 33,4%, u odnosu na muškarce (28,5%).

Ostvarivanje održive ekonomske i političke stabilnosti zahteva mudre pristupe koji objedinjuju intervencije u domenu ekonomskog osnaživanja mladih sa naporima da se obezbedi socijalna kohezija.

I za Srbiju (bez KIM) i za KIM, sa stanovišta adekvatnih pretpostavki za uspostavljanje održivog rasta, ključna je izgradnja funkcionalnih i efikasnih institucija koje preduzeća i preduzetnike podstiču na povećanje produktivnosti i konkurentnosti. U tom pogledu, važni su zaštita vlasničkih prava, poštovanje ugovora, podsticanje profitabilnosti, jednakost mogućnosti za sve tržišne aktere, jačanje antikorupcijskih mehanizama i dr. Sa tog stanovišta, našoj zemlji predstoje značajni naponi usmereni na ojačavanje neophodnih institucija.

SERBIA AND KOSOVO AND METOHIJA: STATE AND ANALYSIS OF MACROECONOMIC INDICATORS IN THE PERIOD 2003-2017.

Abstract:

The paper presents an overview of economic trends in Serbia and Kosovo and Metohija over the last 20 years. The situation based on the elementary macroeconomic indicators is analyzed. The changes of the most important macroeconomic indicators for the observed period (2003-2017) in Serbia (without KIM) and in Kosovo and Metohija are being considered in parallel. The basic objective is to get an objective assessment of the situation and tendencies in the economic development of the KIM and our country as a whole, during the first two decades in this century (before and after the proclamation of independency of the so-called the state of Kosovo*. The article also provides insight into the achieved level of economic development and the achieved level of living standard of Serbia (without KIM), KIM and our country as a whole. The research is based on data from the World Bank database, the International Monetary Fund and other relevant international sources.

Key words: macroeconomic indicators, comparative analysis, Serbia, Kosovo and Metohija

LITERATURA

Badivuku-Pantina, M. and Zogjani, J. (2015), „The Foreign Direct Investment and Economic Growth – Case Study for Kosovo”, *Iliria International Review – 2015/2*, Felix-Verlag, Holzkirchen, Germany and Iliria College, Pristina, Kosovo.

<https://data.worldbank.org/>

<https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/index.php?id=168200>

Kosovo Agency of Statistics (KAS), Anketa o radnoj snazi (2018), dostupno na: <http://ask.rks-gov.net/sr/agencija-za-statistiku-kosova/add-news/anketa-o-radnoj-snazi-na-kosovu-2018> [pristup: 16/04/19].

Pond, E. (1981), “Why Turbulent Kosovo Has Marble Sidewalks but Troubled Industries,” *Christian Science Monitor*, December 15, <http://www.csmonitor.com/1981/1215/121556.html> [pristup: 13/04/19].

Rikalović G. and D. Molnar (2019b), “DEVELOPMENT TRENDS AND INSTITUTIONAL CAPACITIES IN KOSOVO AND METOHIJA THROUGH THE FIRST FIFTH OF THE 21ST CENTURY“, *ACTA ECONOMICA* Volume XVII, No. 30, June 2019, doi 10.7251/ACE1730009R UDC 334.72.021:316.334.3(497.11), pp. 9-23.

Skenderi, N., Islami, X. and Mulolli, E. (2017), “The Impact of Informal Economy in the Development of SMEs – Evidence from Kosovo (2008–2012)”, *International Journal of Management, Accounting and Economics Vol. 4, No. 5*, May, 2017, ISSN 2383–2126 (Online).

Thaçi, L and Rushiti, M. (2018), “Foreign Direct Investment and Economic Growth in the Republic of Kosovo - Empirical Evidence”, *Applied Science and Innovative Research*, ISSN 2474-4972 (Print) ISSN 2474-4980 (Online), Vol. 2, No. 4, Pp. 129-154.

Topxhiu, R. M. and Krasniqi, F. X. (2011), “Foreign trade and economic growth in Kosovo: trends and some features, *International Journal of Economics and Management Sciences, Vol. 1, No. 5*, pp. 97–107.

UNDP (2010). *Study Remittances in Kosovo 2010*. Prishtina.

World Bank (2017), *Republic of Kosovo Systematic Country Diagnostic* (P151814), Report No. 114618-XK.

Zogjani, J. and Badivuku-Pantina, M. (2014), „The Role and Impact of Remittances on the Economic Growth – Kosovo Case Study”, *Iliria International Review – 2014/2*, Felix-Verlag, Holzkirchen, Germany and Iliria College, Pristina, Kosovo.

Давидовић, С. и др. (2018), *Приватизација друштвених предузећа на Косову и Метохији под окриљем УНМИК администрације: преглед, оцене, закључци*, Београдски форум за свет равноправних, Београд.

Рикаловић, Г. и Д. Молнар (2019а), „(НЕ)УСПЕХ ЕВРОАТЛАНТИСТИЧКОГ STATE FORMATION ПРОЈЕКТА: ДЕМОГРАФСКЕ, ЕКОНОМСКЕ, СОЦИЈАЛНЕ И ЕКОЛОШКЕ ПРОМЕНЕ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ У ПРВЕ ДВЕ ДЕЦЕНИЈЕ 21. ВЕКА“, у: *Косовска вертикала или неоколонијална хоризонтала?: демографски, економски, социјални, правни, геополитички и еколошки аспекти косовскометохијског питања* (зборник радова) / уредник Ч. Оцић, Дом културе „Грачаница“, Грачаница, Институт за европске студије: ТВ Храм, Београд и Градска народна библиотека „Жарко Зрењанин“, Зрењанин, стр. 29-70.